

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

U

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

ירמיה ה ט

כ"ט

רפא אין שים כי מדוע לא עלתה ארבת בתעמי : (ג) מירחן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבברה יומם ולילה את חרלי בתעמי :

ט (א) מירחני במדבר מלון ארחים ואעזבה אתעמי וארכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בנדים : (ב) וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא יאמונה נברו בארץ כי ברעה אל דעה ויצאו ואחי לא ידעו נאם ידוה : (ג) איש מרעהו השמרו ונגל כל אצת אל

ר ש י

כלומר וכי לא היו להם אנשים צדיקים מומי ללמוד ויטיבו דרכיהם : ארובת רפואת חינפלאטר"א בלע"ז , (עופלאטר"ע , Emplatrer. בל"א פלאסטר חויף לעגן וכן לועז הרב בזנחים ו"ה א' צד"ה רטיה) :

ט (א) עזרת בוגדים . כניסיות בוגדים : (ב) וידרכו . לשון נופל בהזמנת הקשת לירות חץ וקשת היא ארבליסט"א בלע"ז : arbaleste. בל"א ארס ברוסט , וכן בשבת מ"ז א' צד"ה לווחים) , וזרגלים דורכין אותם לכך קורא אותם דריכה והנניח המויל לשוגס לקשת שקר שדרכו לשוגס קשת בשקר

מכלל יופי

כמו באל"ף ענין רפואה : (טו) נחרת סוסיו , עטישת סוסיו ונקראת העטישה ע"ש הנחיריים שהם נקבי האף : מצהלות , ענין עליונות : (יז) נחשיב צפעונים , הראוי נחשים וצפעונים כמו שמשירם . ובשרה צפעונים או יהיה צפעונים תאר לנחשים והוא שיהיה הצפעוני הנחש הקשה והעז : (יח) מבליגות עלי יעון , אמר הנביא התחזקו עני יעון כלומר כשארצה להתחזק עלי יעוני לא אוכל כי עני לבי דוי . ובמכלל מבליגותי אמרו כי היא מלה מ רכב"א מפועל ומפועלת עם כנוי המדבר בעדו כי מפועל יאמר מבליגותי מפועלת מבליגתי והורכבה המלה משניהם . ופירושו אמר הנביא אנשים וכשים החזקים אותי עלי יעון אמר להם שלא אוכל להתחזק כי עלי לבי דוי . והנכון שהוא שם הפועל מבליגית נפלס מרבית שהיה ראוי להיות מרבית וכן במשקלו מבליגית ובהתחברו עם המדבר בעדו יאמר מבליגתי והוא מלשון ואבליגה מעט כן כתבו רמ"ק והוא הישר : דוי , תאר בשקל נכב והיו"ד תמורת ה"א למ"ד הפועל וענינו חולה : (יט) בהבל נכר רובה לומר בהבלי אל נכר : מרחקים , המ"ס נפתח : הי"ו אין צמון , המסרת כל לשון אדנות עם משה מפיך בר מן חד הי"ו אין צמון : (כא) החזיקתני , החזיקה בני וענינו שהחזיקה בולתתקף אותו בחזקה והוא כענין אחזה : (כב) הצרי , נקמן חטף והוא נטף שהוכיח הכתוב בסממני הקטרת וכן ב"ברי רז"ל רכן שמעון בן גמליאל אומר הכרי אינו אלא שרף הנוטף מעני הקטף שרושמן בעץ ויוצא ממנו הנרי והוא הנקרא בלשמו בלע"ז : ארובת , ענינו רפואה : (כג) ואבכה יומם ולילה את חללי נט עמי , מי שנזכרים עליו נעש'כפועל לכבי ואם לא ישיגנו כן דרך לשון העברי וכן אמר ויבך איתו אביו וכן ולככותה וכן ישעיהו השמוש בלשון אחר זולת העברי לפי שנעברו נעשה הכבי הרי הוא כאלו מקבל הפעולה : חללי , הלמ"ד בשוא ופתח והסמ"ת מעמדת נגעיא :

א 7 ז א (א) עצרת

ז אויגט מיינגעס

ז יוד לע זינד הויה עדלית אללען

הלן מ"ז ל מר"ו "ק"י "ח"י י"ה עיני חמה ו אח שיגנוו כותה ו יהו(ו

ואלכה בי כלס כוונת ארבות וורק , ד את שידבר שהס יירש , "ז"י שעיכו י"לב , דגמתי שקר לא זרעה מיהס לדעת זנה זו נים , ומידע

ירמיה ט

אל־הַבְּטָחוֹ בִּי כָּל־אֶחָד עֲקוֹב יַעֲקֹב וְכָל־דֶּרֶךְ רַכִּיל יִהְיֶה לָּךְ : (ד) וְאִישׁ
בָּרַעְהוּ יִהְיֶה לָּךְ וְאָמַרְתָּ לֹא יִדְבְּרוּ לְמַדְרוֹ לְשׁוֹנֵם דְּבַר־שִׁקֵּר הַעוֹה
גִּלְאוֹ : (ה) שִׁבְחָהּ בְּהוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־
יְהוָה : (ו) לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַגְּנִי צוֹרְפָם וּבַחֲנֻתִים בִּי
אִיךְ אֶעֱשֶׂה כִּפְנֵי בַח־עַמִּי : (ז) הֵן שְׁחֹטָם שְׁחוֹט קָרִי לְשׁוֹנֵם

מרמה

ר ש י

צִשְׁקָר : מרעה א רעה • מעצורה אל עבירה : (ג) עקוב יעקב • ארוז
יחריב : (ד) העוה נלאו יגעו וטרחו לעות את דרכם העוה כמו הכבד
הה לבו (שמות ח') להעוות : (ה) שבתך בהוך מרמה • כשהן יושבי חושבין
מהשנות מרמה ובמרמה החליפו יראתי ומאלו דעת אותי : במרמה צשזיל
המרמה : (ו) הגני צורפם • צייסורין : מפני בת עמי • מן קדם חובי
כניסתא דישרא : (ז) הן שחוט לשונם • משוך כמו זהב שחוט (מלכים ה')
וכן ושחטה שטים (הושע ה') טריו"ט בלע"ז : Trait (בל"א גענאגן כמו
יחזקאל

מכלל יופי

מט (א) עצרת בוגדים, קנן האנשים ואסיפתן במקום אחד נקרא כן לפי שנעצרים
ומתעכבים במקום אסיפתן וכן פרגס וינתן סיעת שקרין • והריק"פ פירש מלכות
מן יורש עזר זה יעזר בעמי : (ב) וידרכו, כענין דרך קשתו מננין הפעיל משפטו וידרכו
וכמיו וידנקו גם המה : קשחם שקר, לשונם היא קשת דרוכה וחזיהם דברי שקר : (ג) יעקב,
הענין בשוא לבד וכל אשר יעקב שום בר נש בשוא ופתח וענינו התרמית והערמה כמו ויעקבני זה
פעמים : (ד) ויהללו, עקר התי"ו להדגיש כי הוא איתן מהדגוש ודגש הלמ"ד לתכארת
הקריאה מפני הזקף ענין שקר : למדו לשונם, הרגילו כמו פרה למד מדבר : (ה) שבחך
בתוך מרמה, אמר האל יתברך מה יועיל שבתך בתוך מרמה כלומר בתוך עם מרמה : (ו) חץ
שחוט, כן כתוב וקרי שחוט והכתוב רונה לומר כמו שחוט שהוא הורג • כן הורגים הם בני אדם
בלשונם הרע והקרי שחוט לשון משיכה ר"ל נמשך אפילו"ל בלע"ז • והריק"ס כתב שהוא תאר
כמו שחוט וכן במשקלו אדם עשוק בדם נפש כמו עושק כלומר חן הורג : (ח) לא אפקדכם,
השנים הראשונים אין כתוב בס' והענין אחד : (ט) נאוח, שראו נוח והימרה הו"ו באל"ף
ור"ל אהלי מדבר כי גשית מדבר פירושו אהלים ומשכנים כמו וכדמו בלות השלום וכן נו"ו נוח
משולח ונעזב בית ברות רועים ואמר מדבר כי יש מדבר שיש בו מקום מרעה כמו וינהג את האל
אחר המדבר ותרגם אנקלים בתר שפר רעיא דמדברא וכן על פני דרך את המדבר : נצחו, ענין
חרבן וכן בכתה כמדבר ושרא ינת : (י) מעון תנים, משכן התנים ומגורם : (יא) נצחה,
ענין הלוקה והנערה ויש לפרש ענין שמה : (יב) מאבילם את העם הזה, בל הכנוי
קודם הידיעה שהוא את העם הזה כמו ותראו את הילד אשר לא יענדו אותו את ננוכדנכר
והדומים להם : לענה, ידוע שהוא כמו ראש במרחות אבל הם שני מינין • ויש מפרשים שהוא
העשב שקרין בלע"ז אשיכ"כיי : מי רוש, לפי שהוא מי סיעת העשב שקרין ראש גם יש שהוא
מקום הסתן כי כן אמר וראש פתנים ואמרו כי לפיכך נקרא ראש כי ברוב עושים אותו מראש
הסתן : (טז) למוקננות, בפתח הלמ"ד ר"ל המקוננות הידועות : וחבואינה, היו"ל

נוספת

(א)

תרגום אשכנזי

מיינער ניצט וויספען , שפריכט דער עוויגע . (ג) מאן היטע זיך פֿאַר זיינעם
 בווענפֿריינדע , מאן פֿערטרויע קיינעם ברודער מעהר ; דען יעדער ברודער
 הינטערגעהט , יעדער פֿריינד פֿערלוימדעט . (ד) זיא שפּאַטטען איינער דעם
 אַנדערן , רעדען דיא וואַרהייט ניכט ; איבען איהרע צונגע אים ליגענרעדען ,
 כעפֿלייסען זיך אונרעכטטהון . (ה) װא זיעסט אונטער לויטער טרוג , אונד
 װעס טרוגעס האַלבער אַללען זיא מיך ניכט ערקעננען , שפריכט דער עוויגע .
 (ו) פֿירוואַהר ! זאָ שפּריכט דער עוויגע צבאות : איך לייטרע זיא , איך פֿריפֿע
 זיא ; דען וואָס זאלל איך טהון , דאָ עס מיין פֿאַלק דאָך איינמאַל איזט ? —
 (ז) אַלליין געשערפֿטער כפֿייל אזט איהרע צונגע , דיא רעדע לויטער פֿאַלט ;
 מיט

ב א ו ר

דחלתי לא אליפו , אמר ה' . (הכזי) . (ג) עקוב יעקוב . ענין התרמות ודערה ,
 כמו (ראשית כ"ז ל"ו) ויעקבני זה פעמים . (מדברי ד"ק) . ועיקר המלה מלשון עקב
 (ראשית ג' ט"ו) , ראה בני אור לספר נתיבות השלום (במקום הזכר) , וכן
 נקרא המזרח אחר סתר מה (הינטערהאַלט) עקב (יחזקאל י"ג) , כעקב , שהיא
 אחורי הרגל , וכן נקרא אחר מוסף כל דבר (דברים ז"ב) , ראה בניאור רמב"ן ז"ל
 (ס) , ואף להאריך . (ד) יהחלו החכם המתרגם אשכנזית ביאר פה ענין שחוק ולחן
 כמו (מלכים א' י"ט כ"ז) ויהתל בהם אליהו ודומיו . למדו לשונם . הרגילו , כמו (למלה
 מזה ב' כ"ד) פרה לימוד מדברי (ד"ק) . העוה גלאו . להתעוות , ולעשות מעשה עול ,
 ובא על דרך (יחזקאל כ"ד י"ב) תאונים הלאת . (הנ"ל) . וראה בדברי רש"י ז"ל בזה .
 (ה) שבתך וגו' . כלומר , בתוך עם מרמה , שלא תוכל להשיבם אלי , כוונת המרמה
 מוזנו דעת אחי , לבלתי ינטרכו לעיני דרכם . (ביאור בהפטרות) . ולפי זה הוא דברי
 החלשים אל הכזיב , וכן דעת ד"ק ז"ל , אך הכזדי תרגם : "יתנין בבית בנישתהון ,
 ומשתעין על עיניתהון , ולדעתו הוא מייסב על ישראל . (ו) לכן וכו' , לשון שבועה , אמר
 האל יתברך , הנני כבר נרפטים ונחמתים בנרות , לראות , אם ישבו אלי , כי איך אעשה ,
 אחרי שהם נקראים עמי ? אמנם כלובינים , אין עישה טוב , אין גם אחד , צפוי ידבר
 שלום וגו' , וכיון שהפסיק השלום ביניהם , אי אפשר להם להתקיים לפני , כן נראה לי המשך
 המאמרים . (ביאור בהפטרות) . הנני וגו' . הא אלא מיייתי עקא , וכדיף להון , ונחר
 להון . (הכזדי) . צורפם וכו' . בנרות , שאביא עליהם , אראה , אם ישארו סינים , או
 אם ישבו כסף נבחר , מפני הנרות . (ד"ק) . (ז) חץ שווחט . כן כתוב , וקריין
 שווחט , והכתיב רוצה לומר , כמו שחט , שהוא הורג , כן הורגים הם בני אדם
 בלשונם ררע , שהם הולכי רכיל , ורקרי הוא שחוט , רוצה לאמור כמשך , אפ"ל ט
 (ח) חץ להיות (אפ"לוע) בלשון צרפת , ובדברי ר' שלמה ׳ן מלך כמנא : (אפ"לואטא) ,
 וזו לשון איטאליען , ובלשון אשכנז : אבגעצאנען , געשליפֿען) בלע"ז , רוצה לאמר ,
 שהוא כמשך על המסכות למדוד , (וידמה שיש שחט בהורחתו לשרש שחט , שהוא מורה על
 פרישת והמשכת גוף על פני גוף אחר , כמו (יחזקאל כ"ו י"ד) משחח קרמית תהיה , ודומיו) ,
 וינתן תרגום : כגיר די מחרף , כמו סכינא חריפה בדברי רבותינו ז"ל , שפירושו מחרד ודק
 החתיכה , ומה שפירשו ברגם כן לשון משיכה , הוא גם כן מדברי רבותינו , וזכרונם לברכה
 שאמרו (חולין למ"ד ע"ב) : התיו את הראש בנת אחת פסולה , ואמרו , מנח בני מיילי ?
 אמר שמואל , דאמר קרא : חץ שחוט לשונם מרמה דבר , תנא דברי רבי שמעאל : ושחט , אין
 ושחט , אלא ומשך , וכן הוא חומר (מלכים א' י"ז ט"ו) : זהב שחוט , ואומר : חץ שחוט
 לשונם , ואדוני אבי ז"ל פירש שחוט , שם תואר , כמו שחט , וכן במשקלו (משלי כ"ח י"ז)
 אדם עשוק נדס נפש , כמו עושק . (הנ"ל) . מרמה וכו' . כל אחד מהם ידבר מרמה
 לקטירו

הרגום אשכנזי:

מיט דעם מונדע שפריכט מאן פריינדליך צו דעם נעכסטען , אונד אים הערצען
 שטעללט מאן איהם דיא פאללע . (ח) זאלל איך זאלכעם ניכט אן איהנען אהנדען ?
 שפריכט דער עוויגע , זאלל אן זאלכעם פאלקע איך ניכט ראכע נעהמען ? —
 (ט) אויף יענע בערגע ערהעב' איך קלאג- אונד וועהגעזאנג , שטיממ' אן דאן
 טרויערליך אָב דיא פלורען דעם פֿעלדעס פֿערעדט ליגען זיא , פֿאָן קיינעם
 וואַנדערס פֿום בעטרעטען ; מאַן הערט ניכט מעהר דער דעזערדע בריללען ;
 פֿאָם פֿאָגעל אין דער לופט , בים צום פֿיה' איזט אַללעס וועגעשויכט , דאָפֿאָן
 געוויכען * (י) „ איך מאַכע אַהויך ירושלים צום שטיינהויפֿען , דער דראַכען
 „ וואַהנונג ; לאַססע יהודה'ס שטעדטע צו איינעדען ווערדען , אויס מאַנגעל אָן
 „ בעוואַהנער . „ (יא) וועד אַהיזט דער ווייזע מאַן , דער עס בעמערקעט ?
 אָדער צו דעם דעם עוויגען מונד עס גערעדט ? ער זאָגע עס אָן : וואַרום איזט
 דאָן לאַנד צערניכטעט , צערשטערט , וויא איינע וויסטענייא , פֿאָן קיינעם
 וואַנדער בעזוכט ? (יב) אונד דער עוויגע אַנטוואַרטעט : ווייל זיא מיינע לעהרע
 פֿערלאַססען , דיא איך איהנען פֿאַרגעלעגט , מיינער שטיממע ניכט געהאַרכט
 האַכען , אונד איהר ניכט נאַכגעוואַנדעלט זינד ; (יג) זאָנדערן ליכער איהרעם
 הערצענס דינקעל פֿאַלגטען , אונד דען געצען נאַכגינגען , וויא איהרע פֿעטער
 זיא לעהרטען . (יד) פֿירוואַהר ! זאָ שפריכט דער עוויגע צבאוח , דער גאַטט
 ישראל'ס : איך שפייזע דיזעם פֿאַלק מיט ווערמוטה , טרענקע זיא מיט דראַכען
 גיפֿט

ב א ו ר

לחבירו , ומפרש מה היא הירמה , בפיו שלוש וגו' . (הנ"ל) . בפיו וגו' . בפומהן שלמא
 גבר עם חבירה ממלכין , ונמעוהו משווי כמנתי . (הכשדי) . (ח) העל אלה וכו' .
 המעשים לא חסדו בהאנשים הללו . (ביאור בהפטרות) . (ט) על וגו' . על חורבן ההרים .
 (י"ג) . וכדמתורגס אשכנזית * ההרים * מקום מרעה הנאן והעזים נרוכ * (מדברי
 רד"ק) * נאות * ראה טעם תרגום האשכנזי בביאור לספר זמירות ישראל (כ"ג ב') *
 מדבר * יש מדבר , שיש בו מקום יורעה , כמו (שמות ג' א') וינהג את הנאן אחר המדבר ,
 ותרגם אונקלוס : בתר שפר רעיא למדברא , וכן (שמואל ב' ט"ו וכו') על פני דרך את המדבר ,
 ואמר הנביא , בראותו חורבן הארץ , שיא בכי וכהילקינה , במקומות המרעה , כי נחרבו ,
 מבלי איש עובר . (מדברי רד"ק) * ולא וכו' . ולא אשתמע קל בעירא בארעהון * (הכשדי) *
 בעוף וגו' . הוא דרך גזמא , להפליג הדבר , או נאמר זה לענין חורבן הארץ , כמשמעו
 כי רוב העופות לא ישכנו במדבר , כי אש במקומות , שימצאו זרע ופירות ופרחי האילנות
 (רד"ק) * (י) ונחתי וכו' * מאמר השם , כלומר , לא בלבד הפרזים ונאות הרועים ,
 כי אש גם המבצרים , אשר נאספו שמה , להמלט על כפסם , אמן שממה * והנה קול שדי זה
 במקום הדממה והשממה , שנייר הנביא בפסוק הקודם , הוא נורא מאוד , וירבה ההתפעלות
 בלב השומע , כבלב המליץ . (ביאור בהפטרות) . לגלים . גלי אבנים , מהנתיים והחומות ,
 שנהרסו . (רד"ק) . וכן תרגם הכשדי : ליגורין . הננים * ראה בביאורי לספר ישעיהו
 (י"ג כ"ב) . (יא) ויבן וגו' * מעצמו , או אשר פיה' דובר אליו הטעם , על מה וגו' *
 (ביאור בהפטרות) . ויגידה . טעם משקל הנקבה , בעבור הנלתי מפורש . (הנ"ל) *
 כוונתו , שהעברי יסמן את כינוי הסתמי (או בעשטיממעס פֿירוואַהר) בכינוי נקבי ,
 כנודע למדקדקים . נצתה וכו' * נדאית כמדברא , מבלי יתיב . (הכשדי) * (יב)
 לפניהם * לא נאמרים היא , ולא מעבר לים היא (דברים למ"ד י"ג) . (רד"ק) *
 בה

מִרְמָה דִּבֶּר בְּפִי שְׁלוֹם אֶת־רַעְיוֹנוֹ יִדְבֵּר וּבִקְרָבוֹ יִשִּׁים אֶרְבּוֹ :
 (ח) הֲעַל־אֱלֹהֵי לֹא־אֶפְקֹר־בְּכֶם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזָה לֹא
 חֲתַנְקֶם נַפְשִׁי : (ט) עַל־הַהָרִים אִשָּׁא בְּכִי וְגַהִי וְעַל נְאוֹת מִדְּבַר
 קִינָה כִּי נִצַּחְתִּי מִבְּלִי־אִישׁ עוֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מְקַנְהַת מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם
 וְעוֹדֵי־בְּהֶמָה נִדְּרוּ הַלְכּוּ : (י) וְנִתְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלִּים מְעוֹן תַּנִּים
 וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֶּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב : (יא) מִי הָאִישׁ הַחָכֵם
 וַיִּבֶן אֶת־זוֹאת וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיִּגְדֶּה עַל־מָה אֲבָרָה הָאָרֶץ
 נִצַּחְתָּה כַּמִּדְּבַר מִבְּלִי עֵבֶר : (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה עַד־עוֹבְבֶם אֶת־תּוֹרַתִּי
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־הִלְכוּ בָּהּ : (יג) וַיִּלְכוּ
 אַחֲרַי שְׁרָרוֹת לְבָבָם וְאַחֲרַי הִבְעֵלִים אֲשֶׁר לְמַדּוּם אֲבוֹתָם : (יד) לָכֵן
 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵאַכִּילֶם אֶת־הָעָם הַזֶּה

לענה

ר ש י

יחזקאל כ"א כ"ו) , ליסגא אחרינא לשון שחיטה ממש טראנקאכ"ט בלע"ז :
 (טראנסאכ"ג , Trenchant. בל"א שניידנד) , וכן חזרו מנחם וכן תירגם
 יונתן כגיר די מחריף : ובקרבן תירגם יונתן ובמעוהי : (ט) על הסרים
 על חורבן הסרים . ועל נאות מדבר . נוה רועים במדברות נאות לשון נוה וכן
 נאות אהים (תלים פ"ג וכן לביתך נאות קדש (שם ז"ג) : נחתו . לשון ניהוכן
 נחתה : נדדו הלכו . סופן לילך חמשים ושתים שנה לא עבר איש ציהודה מגלות
 לדקיהו עד פקידת כורש מלך פרס נ"ב שנה הן וריזו לדבר ועד צהמה חשבונה
 צגימטריא נ"ב חשבון מכוון במסכ' מגילה : (י) לגלים . דגורין : (יא) מי
 החכם שיצין זאת ומי הכזיב אשר דבר פי ה' אליו שיגידה ומי יגיד על מה
 אצדה הארץ צא כל הפורענות הזה : (יד) לענה עשז מר : מי ראש .

ארם

ב א ו ר

בה . כינוי הנקנה שז על התורה , האמורה בראש המקרא , כי קול הוא תמיד בלשון זכר ,
 והחכם המתרגם אשכנזית תרגם כפי הנאות בלשון . (יג) אחרי וגו' . בתר הרהור לבהון .
 (הכשדי) . הבעלים וכו' . הרגילו בהם האבות , וראו אבותם עובדים אותם , וענדוס הם
 גם כן , אחריהם , והאבות הם הדורות הרשעים , שעברו . (רד"ק) . (יד) אלהי ישראל
 וגו' . ביאר הכינוי הזה כאן לאמור , אף שהם סרו , מכל מקום הוא אלהיהם , לענשם על
 עוונותיהם , או יהיה הטעם , לאמור , כי אף ששמו הגדול נקרא עליהם , מכל מקום אין
 נשיאת פנים בדבר , לבלתי הענישם כדון . (ביאור בהפטרות) . הנני וכו' . המשיל הכרות
 ללענה

ירמיה ט

לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מִי־רֹאשׁ : (טו) וְהִפִּיצוּתִים בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ
הַמָּה וְאֲבוֹתָם וְשַׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כְּלוּתִי אוֹתָם :
(טז) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוּנָנִי וְקִרְאוּ לְמִקְוֵנוֹת וּתְבוּאֵינָה
וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שַׁלְּחוּ וּתְבוּאֵנָה : (יז) וְתִמְהַרְנָה וְהִשְׁנָה חֹסֵר אֵי
זָלְנוּ נְהִי וְתִרְדְּנָה עֵינֵינוּ דְמָעָה וְעַפְעַפְנוּ יְיָ מַיִם : (יח) בִּי קוֹל
נְהִי נִשְׁמָע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שִׁדְדָנוּ בִּשְׁנוֹ מְאֹד בִּי־עֲזוֹכְנוּ אֶרֶץ קַמֶּץ בּוֹק
בִּי הַשְּׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ : (יט) בִּי־שִׁמְעֵנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח
אֲזֻנְכֶם דְּבַר־פִּי וּלְמַדְנָה בְּנִתִּיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָה קִינָה :
(כ) בִּי־עָלָה מוֹת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאֲרָמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מְחוּץ

בְּחֹרִים

ר ש י

אֲרַם נַחַשׁ : (יח) בִּי הַשְּׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ • חַת שׁוֹכְנֵיהֶם וַיֵּשׁ עוֹד לוֹוֵר בִּי
הַשְּׁלִיכוּ הַחוּצִים חַת מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ לְחָרָץ : (כ) לְהַכְרִית עוֹלָל מְחוּץ • מִן הַשּׁוֹק
כְּמוֹ

מכלל יופי

נוספת למשך והראשון בתנועת האלף בסגול והשני ותבואנה בהעלם האלף בתנועה וסג
המשקלים כמנאים בנתי העי' במסרה : (יז) ותשנה , בהעלם האלף גם מן המכתב י
ותרדנה , ענין ירידה : דמעה , פירוש בדמעה כי תרדנה פועל ע' מד ומרוב הכב' דומה העי' :
כאלו העין נכתת ויורדת בדמעה וכן עיני עיני יורדה מים ויתכן לפי ש' בלא חסרון נ"ת כי לרוב
הולת הדמעה שתרד מן העינים ככה הירידה לעינים ועל דרך זה וכל אפיקי יהודה ילכו מים :
ועפעפנו , שראו עוף ואישון העין נקרא כן ענין הנונה והאורה • ותרגם יונתן ונגלגלי עינות
יגרון מים : יולו מים , פועל יוצא ועיני ענין ההגרה : (יח) ארץ , בקיץ בוקף והוא
אחד מארבע עשר ארץ שהם וקפין קמין : כי השליכו , כלומר השליכו אותנו ממשכנותינו על
דרך ולא תקיף חזכם הארץ : (כ) עולל , נקמן והנעדרים נקראו כן : (כא) כרמן על פני
האדמה , כונן כלומר כי לעולם יהיו על פני האדמה כי לא יקברו ולרוב עמידתם על פני האדמה
ירקבו וישונו עפר וזבל : וכעמיר , היא אגודת השבלים : [(כב) אל יתהלל חכם בחכמתו ,
זכר חלו השלש תכונות לפי שהחכם יגלל פעמים בתחבולתיו ונערמתו וכן הגבור פעמים יגלל
בגבורתו ויבכחו והעשיר גם כן פעמי' יסדה נפשו בעשרו ואמר להם הנביא שלא יגללו בדבר מזה
אלא בהשכל וידוע את ה' • ויש מפרשים אל יתהלל חכם בחכמתו אם הוא משתמש בה לגרבו
ולכנזתו לבד וכן העשיר והגבור חבל בזאת יתהלל המתהלל! באלו התכונות אם הוא מתנהג בהם
בעבדת האל לעשות חסד משפט ונדקה בארץ כי אז באה לו החכמה להשיר ולהדריך את האדם
בדרכי ה' והגבור שיכול עשוק מיד עשוק והעשיר יעש' נדקה בעשרו כי בלא חפזתי נאס ה' ל"ט] :
(כג) השכל וידע אותי , מקור פירושו בהשכל אותי ובידוע אותי : (כה) על כל מול
בערלה , פירושו על כל מול ועל כל אשר בערלה ועל שזכר עומד במקום שנים : קצוצי פאה ,
ענין סתך וכריתת : פאה , קנה כל דבר וסופו יקרא כן ריבה לומר מקוצנים ומסופרים
לפאה , חו יהיה מצנין קנה כלומר השוכני' כס' ה' השובוכם הרחוקים והדבר הרחוק יקרא
קנה ויקרא פאה כי קנה וכפאה רחוקי הגבול בכל דבר וקנה וקנן בענין אחד : ערלי לב , כל

ג'פֿט * (טו) צערשטרייע ויא אונטער פֿעלקער , דיא וועדער זיא , נאָך איהרע
פֿאַרפֿאַהרען געקאַנט האַבען , אונד שיקע דאָן שווערד הינטער זיא דריין , בים
איך זיא אויפֿגעריבען האַבע . (טז) אַלואַ שפּראַך דער עוויגע צבאוח ! דרום
מערקט דאָרויף , אונד רופֿט דיא קלאַגעפֿרויען , דאָס זיא קאַממען ! שיקקעט
נאָך דען דיכטערינגען , דאָס זיא קאַממען , (יז) דאָס זיא הערכייא איילען ,
אונד אַנשטיממען איבער אונס דען וועה'געזאַנג ! דאָמיט אונזרע אויגען זיא
טעהרענען צערפֿליסען , אונזרע אויגען דער פֿאַן וואַסער איבער
שטרעמען . (יח) האָרד ! וועלך קלאַגעגעטען פֿאַן ציון אַויס : אַך , ווּיאַ
אַ אונגליקליך , ווּיאַ כעשעמט זינד ווּיאַ ! ווּיאַ מיסען דאָן פֿאַמערלאַנד פֿערלאַסען ,
אַ אונזרע וואָהנונגען האַבען אונס אַויסגעשטאַסען . (יט) זאָ הערט אַויף
גאַטטעס פֿרקינדונג , איהר פֿרויען ! אַייער אָהר פֿערנעהמע ויינעס מונדעס
רעדע , אַויף דאָס איהר אַיירען טעכטערן דאָן קלאַגעליד לעהרעט , דער געשפּילן
דען טרויערגעזאַנג . (כ) דען דער טאָד איזט אין אונזרע פֿענסטער אַינגעשטיי
גען

ב א ו ר

ללענה והאש * (מדברי רד"ק) * (טו) ושלחתי וגו' . ואנרי צתריהין דקטלין צחרבא ,
עד ראשי יתהון . (הכשדי) . (טז) כה אמר ה' צבאות וכו' . אי אפשר להמך למה
שלאחריו , בעבור מלות ותשנה עלינו (כסוף הבא) , ואן להביא ראיה מכחוב עמו אנכי צרה
(תהלות כ"א ט"ע) , שכבר כתוב אחרי , אשכנזו ואכבדו , לכן כראה לי טעם ההמשך
כזה , אמר הכניא , אחרי שכה אמר ה' צבאות , הכני מאכילס וגו' , לכן התבוננו על זה ,
וקראו וגו' , ובה יתישצגס טעם מלת התבוננו כאן , ורבותיכו ז"ל דרשו מה שדרשו . (ביאור
בהפטרות) . למקוננות . מנהג אנשי הקדש , לשכור נשים מקוננות , לספוד על מת
ולבכותו , כנודע . ואל החכמות . שהן חכמות בדברי הספד וקינה * (רד"ק) . ועל פי
זה מתורגם אשכנזית . (יז) ותמהרנה : לבוא . עלינו . מאמר הכניא בכלל ישראל .
(רד"ק) . וחרדנה וגו' . כלומר , לקול נהיין והספדן נככה , ופירוש דמעה נדמעה , כי
תדנה פעל עומד , ומיוב הכני דמה הענין , כאילו הען נתכת ויורדת בדמעה , וכן (איכה
א' ט"ו) עיני בני יורדה מים , וינתן תרגם : וינתן עיניא דמעין * (הכ"ל) . וטעם שם
דמ התיאר הפעל (אדרוערביאום) , כל מ' שלמותית העין תרד ירדת דמעה , אחת אחת
(טהרענענד) כל"א . (ביאור בהפטרות) . (יח) ב' ג' ז' ע' . עבר מצדן נפעל .
(הכ"ל) . מציון . וכן נשמע מאמר המקומות , אלא קודם שכבשה ציון ,
היו חושבים להשגב בניין ירושלים , שאם תשאר להם ירושלים , עוד היו נבנות שאר הערים
כנכשו , ואחרין לישובן , כמו אשעו בימי סנחריב , שכבש הכל , זולתי ירושלים , וכיין ששחרה
ירושלים , כשאר הכל , ולא גלו ולא עזבו ארץ ישראל , אבל כיון שכבשה ירושלים , אין עוד
תקנה , ואז היה קול הנכי נשמע , ואומרים , איך שודדנו וגו' . (רד"ק) . כי השליכו
וכו' . כאילו משכנותינו השליכו אותנו חובה , או בא על דרך ולא תקיא הארץ אתכם (ויקרא
י"ח כ"ח) , ואין צושת גדול מזה , שיכל אדם מוכרח מביתו , לפיכך נוסטו מאוד . (הכ"ל) .
(יט) כי . אף כאן טעם מלת כי , לאמת הענין . (ביאור בהפטרות) . שמענה וגו' .
מה שדבר לעשות לעמו , כדי שתוכלנה ללמד לריעותיכן , מה שתקיינה בקינתן . (הכ"ל) .
נשים . כי המשפד והכני נכשים ברוב , כי הן רכות הלב , יותר מן האנשים . (רד"ק) .
ויתכן שהסיב המליץ הקדוש את דבריו בזה אל נבי עמו , כי הנשים הטובות הן את לבב
בעליהן אחרי אלהים אחרים , והן היו נכמדות ביותר אל עבודת האלילים , ראה להלן (מ"ד
ט"ו וגו') . (כ) כי עלה וכו' . דרך משל , שאי אפשר להשמר ולהסגר מפניו , כי בתלונות
בא

בחורים מרחבות : (כא) דבר כה נאסיהוה ונפלה נבלת האדם
 כדמן על פני השדה וכעמיר מאררי הקוצר ואין מאסף : (כב) כה
 אמר יהוה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו
 אל יתהלל עשיר בעשרו : (כג) כי אבבוזאת יתהלל המתהלל
 השפל וידע אותי כי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כיר
 באלה

ר ש י

כמו וחזות תשי' לך דמשק (מלכים א' ד') : (כב) אל יתהלל חכם . אל
 תהללו לוור חכמים חנחנו הנה בדברי מהסתם וחכמת ויה לכם אם השכלתם
 וידעתם אותי אז תהללו בחכמתכם : (כג) הסכל . כמו הכבד (ראשית ח')
 אנטיליו"ט

ב א ו ר

אינו נלוי כי אם לחכמים , הנה פירשתי לך שני הפסוקים האלה , לפי ענין הפרשה ,
 דבקים בעניניה , באר היטיב , והחכמים , אשר ראינו ספריהם , פירשו אלה שני הפסוקים
 לענין נאות , אבל לא הדביקום לענין הפרשה , והחכם ר' אברהם בר קייא , המכונה
 בא"ת אלפי"רטא , פירש אלו שלש התכונות , בחכמה יקנה האדם החכמה , ויקרא חכם ,
 וכשיהיה מוסיף על קנינו , ומתגבר בה , נקרא גבור , והמעדיף על זה נקרא עשיר , ואשר
 מגיע אל עומק החכמה , נקרא משכיל , והכתר על ראש החכמות , והמגדל , הנטוי עליהם ,
 הוא דעת אלהים , שאין האדם ראוי להתהלל , כי אם בה , כמו שאמר , כי אם בואת
 יתהלל המתהלל , בידעת האל ובלמוד תורתו , אשר היא חסד ומשפט וצדקה , בה ראוי
 שיתהלל המתהלל , והחכם הגדול , מורה דרך , רבי משה בר מ"מין ז"ל , פירש כן ,
 ואמר תחלה : כי שם החכמה נופל בלשון עברי על ארבעה ענינים , נופל על השגת
 האמיתיות , אשר תכלית כוונתם השגתו , יתברך שמו , אמר (איוב כ"ח י"ג) והחכמה
 מאין תמנא , ונופל על ידיעת המלאכות , אינו מלאכה שתהיה , וכל חכם לב בבש
 (שמות ל"ה יו"ד) . וכל אשה חכמת לב (שם כ"ה) , ונופל על קניות מעלת המדות
 וחקניו יחכם (תהלות ק"ה כ"ב) , בישיש חכמה (איוב י"ב י"ב) , ונופל על הערמה
 והתחכמות , הנה נתחכמה לו (שמות א' יו"ד) , ולפי זה הענין אמר ויקח משם אשה חכמה
 (שמואל ב' י"ד ב') , וזוה הענין חכמים המה להרע (למעלה מזה ד' כ"ב) , ואפשר שיהיה
 ענין החכמה מורה על הערמה , ושיום החכמה , פעמים תהיה החכמה היא התחכמות ,
 לקנות מעלות שכליות , או לקנות מעלות מדות , אמר , שאין שלימות הקנין , ולא שלימות
 בריאות הגוף , ולא שלימות המדות הטובות , אין כל זה שלימות , שראוי להתהלל בו ,
 והשלימות שראוי להתפאר בו , הוא ידיעת האל יתברך , שהיא החכמה האמיתית , ופירש
 גם כן שלש השמות , חסד משפט וצדקה , חסד הוא ההפלגה בגמילות הטובה . וכולל שני
 ענינים , האחד לגמול טוב למי שאין לו חוק עליו כלל , והשני , להיטיב למי , שראוי לך להיטיב
 לו , יותר ממה שהוא ראוי , וצדקה הוא הושר , לתת לכל אחד , כפי הראוי לו , ומשפט ,
 לדון כמה שראוי , על הכסוף , יהיה נקמה או יהיה טוב , ואמר , שאין ראוי לאדם להתהלל ,
 לא בחכמה ולא בגבורה ולא בעושר , כי אם בהשכל וידוע האל , שהיא החכמה והגבורה ,
 ולא בזה בלבד , אלא גם בידעת מדות האל ותאריהם , והם לעצת חסד משפט וצדקה , כמו
 שאני עושה אותם , והוא יתברך לפי הענין הכל נקרא חסד , ולפי שרמיו על הענינים ,
 דונה

ירמיה ט

בְּאֵלֶּה חַפְצֵי נְאֻם יְהוָה : (כד) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וּפְקַדְתִּי
עַל־כָּל־מֹול בְּעָרְלָה : (כה) עַל־מְצָרִים וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־אֲדוֹם
וְעַל־בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל־מוֹאָב וְעַל־כָּל־קְצוּצֵי פֹאֵה הַיְשָׁבִים בְּמִדְבַר כִּי
כָל־הַגּוֹיִם עָרְלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עָרְלֵי לֵב :

י (א) שָׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל :

(ב) כה

ר ש י

אנטילית"ט בלע"ז: (הוא אינטעליגענ"ט, Inteligeant בגרמאניש, פערשטעהן) :
(כד) על כל מול בערלה . על כל מול שיש לו ערלה אפילו ערלת לב :
(כה) על מצרים וגומר . שכיני ארץ ישראל היו ולקו אחריה בסמוך לה כמו
שכתוב (ביחזקאל כ"ט) ומפורש בסדר עולם : קצוצי פאה . לשון קנה
המוקלץ בפאת מדבר :

י (ב) אל

מכלל יופי

דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו יקרא ערלה וכן ערלי לב כאלו לבנם כבד ויתר נשד
ואומן המכס הוא שלא יוכל להבין על דרך השמץ לב העם הזה ואזינו הכבד וגו' :
(י) (ב) אל דרך במקום את וכמוהו אספרה אל חק וירדו אל מדין : ביאתו הגוים מהמה .
אע"פ שיחתו הגוים מהמה אתם אל תחתו : (ג) במעצד י הוא הקדרום שקורין לו בלע"ז
דיש"ט ראל . או הכלי שקורין לו אי"ש ויהי הכרח לשני הפנים בדברי רבותי כוונ' ליוצאש עבר
תמנאנו : (ד) ובמקבת , הוא גם הכלי שפוסלים בו האנגוס ומוקבץ אותם בו והוא הפטיש
שראשו האחד חד לכקוב ולפסול בו ובראשו האחר מכים בו והולמים בו במלחמת הברזל והנחשת
וזהו פטיש : ולא יפיק ענין מכשול והוא יוצא כמאפטו כלומר שלא יבא מתכותו לא יבשל מענין
ופיק ברכים . ויש לפראש מענין ותפק לרעב ויהיה זה פועל עומד רובה לומר שלא יבא ממקומו :
(ה) כחמר . בחולם כמו תמר וכן בא בחולם והיא יושנת תחת תמר כלומר כחמר הזה והישר
כי לתמר לא יבאו לו ענפים עד למעלה בצד ירתו כל גופו מלמטה שזה וישר : מקשה . ענינו ענין
שזה וכן מעשה מקשה שזה : נשוא ינשוא . ענין הטעינה והמשא : ינשוא . נכתב בא"י ונקראת
כבעלי הה"א . וי"א כי הוא הפוך ומאפטו ינשאו וכן נשוא לשוא עריך כמו נשאו : אין אותם . יבא
עם החולם כענין עם : מאין כמוד . יראה בתחלת העיון שהם ייתרה ויתכן פירושו ממה שאנו
רואים שאין כמוד ידענו כי גדול אתה וגדול שמך בגבורה : (ו) מי לא יראך . ביו"ד האיתן לנד
ופ"א הפועל בעלמה מהמכתב וכמשכת היו"ד בנשיא להורות על יו"ד הנפקדת : כילך יחתה .
ענינו ענין התרבות בדבר והלוינו ופירושו כאלו נתרצה המלוכה לך כילך כבונה ולא לאשר כי בכל
חכמי הגוים ובכל מלכותם כלומר בכל חכמתם ובכל מלכותם מודים שאין כמוד ותרגום נא ת
נטפס ותרגום אם יפתוך חטאים אל תובא לא תטפס : (ח) יבערו . כמו חיש בער לא ידע
והוא קרוב לענין טענו את בעירכ' כי הכפיל כנהמה וכן נבער כל אדם מדעת : ויבטלו . פועל
מן והכפיל במשך הולך : (ט) בסף מרקע . מן וירקעו את פמי הוהב : מתרשיש . שם מקום
ואפשר שנקרא כן ע"ש חלישה ותרשיש שהוא שם אומה ונקרא שם המקום הזה על שמה : (י) הוא
אלהים חיים . הוא החי האמיתי שאין חיוו תלויין באשר כי חיוו ממנו וכל החיים זולתו חיים
ממנו ואמר חיים בלשון רבים כמו אלהים קדושים הוא דרך כבוד : (יא) כדנה תאמרן ליום .
אנרת היא שלק ירמיה ליכניה ונלותו נגולה בבלה לטשיב לכשדים ארמית תאנה אם אומרים
להם

ואלבעדינגען איד געאללען האבע , שפריכט דער עויגע . (כד) זעהט ! עם קאממען טאגע , שפריכט דער עויגע ; דא איד היימוכעדיא כעשניטטנען אללע זאממען דען אונבעשניטטנען : (כה) מצרים , יהודה , ארום , דיא זעהנע עמונים , מואב אונד דיא רונד אום דאן הייפט געשארנען אללע , דיא אין דער וויסטע וואהנען . פירוואהר ! אללע פֿעלקער זינד אונבעשניטטען , דיא פֿאָם הויזע ישראל'ס אללע — אונבעשניטטנען הרצענס *

(א) הערעט דיא ווארטע , דיא דער עויגע צו אייך , ישראל'ס רחום , שפריכט

ב א ו ר

רוצה לאמור , הנהנתי צנעלי חיים נכותיהם , יקרא נדיק , ולפי מה שיתחדש בעולם מן הטובות והרעות , כפי מה שמחייב אותם הדין הנמשך אחר החכמה , יקרא סופט , והוכיף עוד ואמר בארץ , להודיע כי השנתונם כן בארץ , כפי מה שהיא , כמו שאמנתי בשמים , כפי מה שהם * (רד"ק) * . (כד) הנה ונו' . קרובים לנו , וזכר אלה העמים , בעבור ישראל , כי הם הרעו לישראל , ועוד , כי אלה העמים המריב נבוכדנצר , וגם הוא ורעו לקו באחרונה , לפי שהרעו לישראל יותר מדאי * (הנ"ל) * . על כל וכו' . על כל מולי חלו ישראל , שהם מוליס , ועל אשר בערלה , אלו העמים אונד , ועל זכר עימד במקום שנים * (הנ"ל) * . והנהגם מסדר הטעמים הסכים לדעה הזאת , כי היא נקד מלת מול בטפסא , שהיא טעם מפסיק , ועל פי זה תרגמתי אשכנזית , ולרש"י ולרד"ק ז"ל דרך אשר בזה . (כה) על מצרים ונו' . כי ישראל , מלכות אפרים , המריב מלך אשור כנר , ויהודה המריב נבוכדנצר , וכל הנשים , אשר זכר * (רד"ק) * . ועל כל וכו' . זה קדר וממלכות קנור , אשר הכה נבוכדנצר , כמו שהתנבא ירמיהו , ונבואתו כתובה בסוף הספר (מ"ט כ"ח) * . (הנ"ל) * . קצוצי פאה . מקסי פתח * (הכסדי) * . והנה לדעת המתרגם הזה כוון המליץ הקדוש בזה על הערביים , הימנחים אשר ראשם , סניב בעיגל , עם הפילות מזה ועזה , וכן יעשו גם היום הזה יושבי מלכות חוגרמה , הנקראים (טורקען) בלה"ע (ראה בניאור לר' הירץ וויזל כ"ע לספר ויקרא י"ט כ"ז) * . ועל פי זה תרגמתי אשכנזית , ולרש"י ולרד"ק ז"ל דעת אחרת בזה : היושבים במדבר * הם יושבי ארץ קדר , אשר נבא עליהם הנביא להלן (מקום הזכר) , וקראש גם כן קצוצי פאה (שס"ב) , והם הערביים , כפי קדר בן שועאל (ראשית כ"ה י"ג) , השוכנים בארץ ערב המדברית והסביבית * (אראב א פערטראע עם דעוערטא שטייגיגטעם אונד וויסטעם אראביען) , וראש בניאורי לספר ישעיהו (מ"ב י"א) . כי כל ונו' . אמר על ישראל , כי אף על פי שהם מולי נצר , הם ערלי לך , וראוים להעבש , ולא אמר על הנשים , שהיו ענושים בעבור הערלה , כי לא נכטו עליה , אלא בעבור ישראל אמר , כלומר , הרי שנוכחל הנשים הקדמונים , שהם ערליס , שלא נבדלו מהם במילתם , אלא כדי שיבדלוגם כן במעשיהם , כשהם רעים , וכיון שמעשיהם דומים , והם ערלי לך , לא תועילם מילת הנצר , והרי הם כאילו לא מלו , כי מילת הנצר נתנה לאות ולברית , להיות סגולה מכל העמים , לעבוד את ה' , כמו שאמר (ראשית י"ז) לברית עלם להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך , וכחתם את בנשרם , למען זכרו תמיד , כי הם נבדלים מן האומות , והואיל והתערבו בניוים , ולמדומן מעשיהם , הרי הם כאילו הפרו הברית והאות , וזיכו להם לאלהים , כי נצרו תחתיו אלהים אחרים * (מדברי רד"ק) * . ערלי לב ראה טעם הדיבור הזה בניאור רטבמ"ן ז"ל לספר דברים (י"ד ט"ו) למ"ד וי"ו) * .

יוד (א) שמעו ונו' . הנבואה הזאת , ההולכת עד פרשה י"א , נחלקת לשני חלקים . בחלק הראשון יזהיר המליץ הקדוש את אנשי עם יהודה , אשר ילכו בשני בבלה , לבנותי למדוע עזרת אלהי הנכר מן העמים , אשר יקושמה , וינייר גדולת יונד כל והבלי הנשים

הרגום אשכנזי

שפריצט ! (ב) זא שפריצט דער עוויגע : לערנעט דער פֿעלקער וועגע ניכט , בעכעט ניכט פֿאַר היממלישען צייכען , ווייל אַנדע פֿעלקער פֿאַר איהנען בעכען .
 (ג) פֿירוואַהר ! טאַנד זינד דיא אונטער דען פֿעלקערן איינגעפֿיהרטען געצען , האַלץ זינד זיא , אים וואַלדע געפֿעללעט , פֿאַן ציטמערמאַנסהאַנד מיט האַבעל געגלעטטעט . (ד) מיט זילכער אונד גאַלד ווערדען זיא געשמיקקעט , מיט נאַגעל אונד האַמער בעפֿעסטיגעט , אויף דאַס זיא ניכט וואַנקען . (ה) ווייז פֿאַלמע זינד זיא אין דיא העהע געטריבען , אונד קעננען ניכט רעדען ; געטראַגען טייסען זיא ווערדען — זיא קעננען ניכט שרייטען . אַ פֿירכטעט זיא ניכט , זיא קעננען ניכטס בעסעס , ניכטס גוטעס טהון . — (ו) אַבער דוא , אַ עוויגער , ווער גלייכעט

ב א ו ר

הגויים הפתאים במאמדם נשגבים ונעיימים מאוד , עד פסוק י"ז . ובחלק השני יקונן הנביא על שבר בת עמו , אשר יגדל כים , ועל בית ישראל , ועל עם ה' , כי יפלו בחרב , ויחתום בחפלה לאופט כל הארץ , שינקים נקמת דם עבדיו השפוך . (ב) אל דרך וכו' . כמו את דרך הגויים , וכמוהו (תהלות ב' ז') אספרה אל קוק , וירדכאל מדין (שופטים ז' כ"ה) . (מדברי רד"ק) . ומאותות וגו' . ומאחזן , דמשתכן בשמיא . (הכסדי) . כונתו , לפי הנראה , על הקוזים השונים , המתהווים באויר הסובב את הארץ (מעטעאָרע , לופֿט־ערשייגונגען) , כמו מה שקוראים (שטערנשנופּפע , נאַרדשיינע) , וכדומה , אשר פחדו מהם העמים הנוערים , עובדי אלילים ועבדים , אשר לא הכירו מעשה ה' הגורא , ופעולות חוקות הטבע , כפי רגובו העליון . וראה בדברי רד"ק ז"ל בזה . (ג) כי חזקת וכו' . יאז אל מה הביאתם עבודה זו , כי מעבודת הכוכבים באו אל עבודת הגלמים , כי יאמרו ל־ש כהנייהם כלם זה נעשה במקום השמש , ולכבודו נעשה , והעובדו כאילו עובד השמש , כמו כלם הזהב שגשה כבוד נצח לשמש (דכ"ג ג' א' וכו') , וכן יעשו הגלמים לשאר הכוכבים , וחלו הם חוקות שמו להם לחוק כהני הגלמים , והרגילו אותם בזה הדעת , עד שארכי השנים בזה הדעת , עד שיחשבו ההמון , כי זה הכלל מטיב ומריע , וזה הוא הכל , ודבר שאין בו ממש , כי הכלל הזה עץ הוא , ומיעד כרתו העושה אותו , והוא מעשה ידי חרס , שתקנו במעמד , וזה הכלל אין לו פעולה בעצמו , ואיך ירע , כאשר יחשבו אלה הסכלים , וזה הכלל שאין פשוהו (רד"ק) . במעצד - דולדו יירא (צריך להיות דאָלאַירע) בלע"ז . (רש"י) . והוא הנקרא (האָבעל) בל"א , וכן תרגמתי פה . וראה בדברי ר' שלמה ז' מלך בזה , ובספ' ישעיהו (מ"ד י"ג) , ורד"ק הסכים לדעת רש"י ז"ל . (ד) בכסף וגו' . לפי שהוא עץ , חופה אותו בכסף ובוהב , כדי שיהיה יפה ונאה בעיני הרואים , ויכנס בלבם לעבדו . (רד"ק) . ובמקבות . קורנם , מר"טיל (מאַרטעל) בלע"ז . (רש"י) . והוא (האַמער) בל"א , וכן תרגמתי , וראה בדברי ר' שלמה ז' מלך . יחזקום . מתקיף ליה . (הכסדי) . ונא בלשון רבים על יחיד , כמו (ויקרא י"ט ט') ואוכליו עוונו יא , ודומיו . ולא יפיק . כלומר , שלא ינא מתכונתו , ולא יכאל , מענין (נחום ב' י"א) ופיק ברכים . (מדברי רד"ק) . וכעין זה תרגמתי . (ה) בחומר וכו' . כמו התמר , שהוא שוק , ואין בגופו עוות , כי עכפיו הם למעלה , וכל גופו שוק , וכן מעשה מקשה שוק , כן הכלל עומד זקיף שוק , בדמות אדם , ולא ידברו , כי אין בקרבם רוח מניעה , כל שכן מדברת , והוא שאמר , נשוא ינשוא , אם יסיעום ממקום למקום , ינשאו , כי הם לא יעמדו ברגליהם , ואחר שהם כך , אל תבטחו בהם , ואל תיראו מהם , כי לא ירעו , וגם אין עמם כח להטיב . (רד"ק) . (ו) מאן וגו' . לית בר מינך , ה' , רכאת , ורב שמך בניברותא . (הכסדי) . כמוך וכו' . ממה שאנו רואים ויודעים , שאין כמוך , לא בעליונים ולא בתחתונים , ידענו , כי גדול אתה , וגדול

ירמיה י נה

(ב) כה ואמר יהוה אל־דרך הגוים אל־תלמדו קמץ בוק
ומאתות השמים אל־תחתו כִּי־יחתו הגוים מהמה : (ג) כִּי־חקות
העמים הכל הוא כִּי־עץ מיער פָּרתו מעשה ידי־חרש במעצד :
(ד) בְּכֶסֶף וּבְזָהָב יִפְהוּ בְּמִסְמְרוֹת וּבְמִקְבוֹת יַחְזִקוּם וְלֹא יִפִּיק :
(ה) כְּתוּמַר מִקְשָׁה הִמָּה וְלֹא יִדְבְּרוּ נְשׂוּא יִנְשׂוּא כִּי־לֹא יִצְעָדוּ
אֶל־תִּירָאוּ מֵהֶם כִּי־לֹא יִרְעוּ וְגַם־הֵיטִיב אִין אוֹתָם : (ו) מֵאִין כְּמוֹף

ירורה ר ש י

(ב) אל דרך הגוים אל תלמדו • ואז מאותות השמים אל תחתו מחמה
לוקה וממאורות לוקן : (ג) חרש • אומן : (ד) מסמרות • קלוי"ש
Cloux בלע"ז : (נעגל) , מעז"ר , דולדוויר"ה בלע"ז : דולויר"ה Doloire.
כ"ל כמו ביטע"י מ"ד י"ג ובשבת קכ"ג ב' ד"ה חזינ"ה , בל"ה חיינע האבל ,
מוקבות , קורנס מרטי"ל בלע"ז , (מארטע"ל בלשון אשכנז האמער ,
עיין שופטים ד' כ"א) , יפיק • יכרע ברכיו לשון פוקה (שמואל א' כ"ה)
ופיק ברכים (נחום ז') : (ה) כתומר מקשה • מקיש אותה
בקורנס עד שזוקף לו קומה כדקל : אל תיראו מהם • אם תפרשו מהם כי
לא ירעו לכם : וגם היטב אין אותם אם תעבדום היטיב כמו להיטיב :

מכלל יופי (ז) לך

להם לעבדו ע"זומה שאמר ברכה תאמרון להם שהוא אזהרה לישראל ג"כ בלשון ארמי כדי שלא
לחלוק בפסוק שיהיה חזיו עברי וחזיו ארמי • ואמר להם במ"ס כי פעמים יבא כן במ"ס כמו
שנמצא בעזרא וכן אמרון להם אע"פ שברוב יבאו בנו"ן : רי שמיא זארקא • שמים וארץ : אלה •
לשון עברי ולשון ארמי ג"כ מצאנו בעזרא אלה מאכיא בכתוב הוא אלה וקרי אל ואל ואלה אחד
הם כמו הארצות האל : (יב) ארץ • יותר כולל ממלת תבל כי תבל כולל כל ארצות הישוב וארץ
כולל המדבר והישוב : (יג) לקול תתו המון מים • הוא כהימת המטר שמשמעת קול וכן אמר
כי קול המון הגשם : ויעלה נשיאים • ו"ו ויעלה כו"ו וירד מעשות הסעאת והעולה שפירושו אחר
שירד מעשות הסעאת והעולה נשא ידיו א העם ויברכום וכן הן אתה קנפת וכחטא אחר שחטאו
קנפת וכן ויעלה נשיאים אחר שמעלה נשיאים כותן המים פי • באויר במקום מיוחד שבו ישוב האיד
מים : ארץ • כתוב הארץ קרי והענין אחד : (יד) נסכו • ענין יציקה והתכה כמו פסל
ומסכה • ובפירוש ענין כסוי וספוי כמו והמסכה הנסוכה ואת קצות הכסף : (טו) העתעים •
עיקר שרשו תעה והוא כפול הפ"א והע"ן : פקודתם , ענין זכירה והשגחה על הדבר : (טז)
שבת נחלתו , שם כלל לכל השנעים : (יז) בנעתך , שם ענין השפלה • ובפירוש אמר כנגד
בבל אספי מהעולם ההכנעה שהיית עושה להם כי את עתידה לשבת במצור וענין אספי כענין
אסוף ידך • ולדעת יונתן הוא כמו כנען בידו מאזני מרמה שתרגם בכשי מארעא סמורתך :
ושבתי • כתיב בתוספת יו"ד כמו אוהבתי לדוש וקרי יושבת והענין אחד : במצור , ענין מצור
ובקראת כן לפי שלא יכבש אדם אותה צפוקה אם לא במצור שיבנו עליה ויעמדו סביבותי • במצור
עד רדתה מרעב ומזמא • ורבי יונה פירשו ענין סוזק כענין צור שענינו פלע : (יח) קולע ,
דמה אותה לאבן בתוך הקלע כלומר ככה ישליכם : והצרותי להם , מלעיל הטעם כרי"ש ענין

הדחק